

Література:

1. Державний архів Кіровоградської області (ДАКіроО). Ф. Р-3056. Оп. 2. Спр. 3. 17 арк.
2. Колечкін В.П., Шевченко Б.Л. Битва за Центральну Україну. Військове протистояння між Червоною армією і вермахтом на Кіровоградщині у січні–березні 1944 року. Кропивницький, 2021. 420 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-24>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРУБІЖЖЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІСЦЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ.

Притулюк В. Є.

доктор PhD

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Нінічук С. В.

аспірант кафедри всесвітньої історії

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Особливістю українського-порубіжжя є значна концентрація тут місць національної пам'яті обох народів, які є наслідком не просто спільної історії, але й частих воєн та конфліктів, що були не рідким явищем на порубіжжі. Під порубіжжям, розуміються землі, на яких у різні історичні періоди спільно проживали сусідні народи (у даному випадку українці та поляки), ці території входили до складу різних, або одних і тих самих держав і зазнавали культурних впливів обох народів. Обидва сусідні народи впродовж усієї своєї історії тісно пов'язані порубіжними теренами проживання та багатовіковою історією сусідства. По обидва боки міждержавного українсько-польського кордону сконцентровано чимало кладовищ, де покояться українці та поляки, що у різні роки воювали за власну державність.

На переконання авторів, саме через місця національної пам'яті та історичну пам'ять, що панує на порубіжжі відбувається формування національної ідентичності українців та поляків, які пов'язані не просто спільною історією, але й культурою, близькими мовами та традиціями,

що з одного боку увиразнює національну ідентичність, а з іншого унаочнює національну окремішність двох сусідніх народів.

Український дослідник Ю. Зерній стверджує, що «за певних історичних умов всередині національної спільноти можуть співіснувати відмінні (генераційні, регіональні, корпоративні) опції історичної пам'яті. В такому стані колективна історична пам'ять схильна до політизації і може виступати дезінтегруючим чинником щодо національної ідентичності» [1, с. 35]. Саме тому важливим видається простежити локальні та національні особливості формування історичної пам'яті на українсько-польському порубіжжі.

Контравесії пов'язані із місцями національної пам'яті в сучасних українсько-польських відносинах пропонується розглянути на прикладі подій, що в останні десятиліття, із заздрісною регулярністю, не перестають збурювати обидва сусідні суспільства, що знані широким загалом, як «Волинська трагедія».

У результаті складних та тривалих перемовин, і, здавалося б, остаточних домовленостей (до прикладу, відкриття в 2003 році меморіалу пам'яті у с. Павлівка, що на Волині Президентами України та РП), проблема міжнаціонального українсько-польського протистояння у роки Другої світової війни із регулярністю постає знову і знов у суспільному та політичному дискурсах, досить часто стаючи предметом політичних маніпуляцій. Ухвала Сейму Республіки Польща від 22 липня 2016 року, про визнання подій на Волині у роки Другої світової війни геноцидом проти польського населення [3], стала черговим поверненням до, здавалося б, вичерпаної дискусії.

Розхитування антиукраїнських настроїв у Польщі поставило Україну перед необхідністю дати адекватну відповідь на такі, з візії авторів, безпідставні звинувачення. Спроби маніпуляцій історичною пам'яттю із сторони польського політикуму, перенесли акценти із двосторонніх міждержавних відносин на локальну історію, поставивши місця національної пам'яті на українсько-польському порубіжжі у центр суспільної уваги.

Відомо, що українсько-польський конфлікт розгорнувся на етнічних українських землях (Волинь та Галичина), де українці склали переважну більшість, і впродовж десятиліть піддавалися національним та релігійним утискам із боку польської влади. То ж, хоча би з точки зору формальної логіки, про жоден геноцид не могла б вестися мова, адже саме українці піддавалися дискримінації на своїх етнічних землях.

Не вдаючись у глибокий аналіз причин українсько-польського протистояння у 1943–1944 років, очевидними є декілька факторів: головними причинами міжнаціонального конфлікту були: дискримінаційна політика польської держави щодо українців та вплив німецького і радянського чинників на міжнаціональний конфлікт [4, с. 64–66].

Напружені українсько-польські взаємини та вплив третьої сили призвели до того, що жертвами протистояння на Волині та у Галичині у роки Другої світової війни стали і поляки, і українці. Ця сторінка локальної історії з однаковим трагізмом вписана в історію обох народів, що мешкали на порубіжжі. Власне, не дивно, що по обидва боки кордону є чимала кількість місць поховань, пам'ятних знаків споруджених на вшанування пам'яті загиблих у цьому міжнаціональному конфлікті. Само по собі, це позитивне явище, яке свідчить про сформовану національну історичну пам'ять. Проте, намагання перекрутити факти, чи значно завищити цифри жертв трагедії зі свого боку (з сторони РП), викликає занепокоєння в Україні і дає підстави для різноманітних спекуляцій і політичних заяв, на кшталт уже згаданої ухвали польського Сейму [3].

Свідків «Волинської трагедії», які могли б заповнити прогалини у локальній історії, залишається усе менше в силу часової віддаленості тих подій, а натомість на території Волині з'являються все нові і нові пам'ятні знаки, встановлені за останні роки польською стороною, з крикливо неправдивими цифрами жертв міжнаціонального конфлікту, що частково є наслідком відсутності чітких правових актів, що до встановлення пам'ятних знаків [2, с. 233–235]. Для української сторони це досить гостра проблема, яка у майбутньому потребує іще значного юридичного унормування. Адже, спорудження згаданих пам'ятних комплексів має узгоджуватися та відбуватися не лише в руслі національної політики пам'яті, але й не нести шкоди національній самоідентифікації українців.

Численні дослідження проведені українськими та польськими науковцями доводять, що місця національної пам'яті українців та поляків на порубіжжі (попри усі узгодженості та домовленості) продовжують залишатися чутливим ламусовим папірцем у сучасних двосторонніх відносинах та справляють відчутний вплив на національну самоідентифікацію мешкаців українсько-польського порубіжжя.

Література:

1. Зерній Ю.О. Як суспільства пам'ятають: властивості та механізми функціонування історичні пам'яті. *Стратегічні пріоритети*. 2008, № 4 (9). С. 35 – 43.

2. Набок С. Політика пам'яті в сучасній Україні: проблеми формування та контраверсійність наслідків. *Етнополітичний контекст суспільних трансформацій у сучасній Україні*. К., 2017. С. 230 – 274.

3. Повний текст резолюції польського Сейму про визнання Волинської трагедії геноцидом. URL: https://zaxid.net/povniy_tekst_rezolyutsiyi_polskogo_seymu_pro_n1398458 Дата доступу: 21.03.2024 р.

4. Стрільчук Л. Питання історичної пам'яті в сучасних українсько-польських взаєминах. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Ч-49. Історія*. Чернівці, 2017, № 1. С. 63–68.

5. Стрільчук Л., Нінічук А. Війна пам'яті та війни пам'ятників у сучасних українсько-польських відносинах. Луцьк : Вжа-Друк, 2019. 368 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-25>

ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНІ СТРУКТУРИ ТА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ХАРКОВА

Радіонова Л. О.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

Сучасне осмислення локальної історії Харкова передбачає відхід від описово-хронологічних моделей до інтерпретативних підходів, у межах яких місто постає як складна система комунікації культур. У цьому контексті локальна історія розглядається не лише як сукупність подій минулого, а як дискурсивна практика, що формується у процесі взаємодії знаково-символічних структур.

Ми виходимо з методологічної підстави, що культура функціонує через систему знаків і символів, які не тільки відображають реальність, але й конструюють її, визначаючи ціннісно-сміслові орієнтації суспільства [1, с. 14]. У цьому сенсі місто можна розглядати як текст, у якому закодовано різні моделі соціального досвіду. Важливим теоретичним підґрунтям такого підходу є концепція комунікативної дії Ю. Габермаса, відповідно до якої соціальна реальність формується у процесі інтерсуб'єктивної взаємодії, спрямованої на досягнення взаєморозуміння. Локальна історія міста в цьому випадку постає як результат комунікативного узгодження різних інтерпретацій минулого, хоча це узгодження ніколи не є остаточним і завжди містить у собі потенціал конфлікту.

Водночас, як зауважує М. Фуко, будь-який дискурс пов'язаний із владними відносинами, які визначають, які саме знання визнаються